

Διάταξις τῆς Πατριαρχικῆς Λειτουργίας 1386 (Ἁγία Σοφία), παρὰ τοῦ πρωτονοταρίου τῆς Ἁγίας Σοφίας, διακ. Δημητρίου Γεμιστοῦ, V.135

Παν. Δ. Παπαδημητρίου (πρόχειρον, 22/11, 21/11/2020)

Ἀπὸ τὸ ἄρτι ἐκδοθὲν: Διατάξεις τῆς Θείας Λειτουργίας²¹, περιέχον τὰ Χειρόγραφα καὶ τὰ Κείμενα (ΙΔ΄ αἰών). Ἐπειδὴ παρακάτω κάνουμε ἐκτενὴ ἀνάλυση, χρησιμοποιήσαμε κυρίως τὰ Κείμενα (Α΄ Τόμος), καὶ συμπεριελάβαμε λίγες φωτογραφίες ἐκ τῶν Χειρογράφων (Β΄ Τόμος).

φ. 3

«Οἱ μέλλοντες τὴν θείαν ἐπιτελέσαι μυσταγωγίαν, ὀφείλουσιν εἶναι προηγουμένως μὲν κατηλλαγμένοι μετὰ πάντων καὶ μὴ ἔχειν κατὰ τινος, καὶ τὴν καρδίαν ὅση δύναμις ἀπὸ πονηρῶν τηρῆσαι λογισμῶν, ἐγκρατεύσασθαι τε μικρὸν ἄφ' ἐσπέρας καὶ ἐγρηγορέναι μέχρι τοῦ τῆς ιερουργίας καιροῦ».

φ. 14β-16

«Τούτων δὲ [τῶν Εἰρηνικῶν] λεγομένων, ὁ ἱερεὺς λέγει τὴν εὐχὴν τοῦ πρώτου ἀντιφώνου²². Ἀνίσταται δὲ καὶ ὁ Πατριάρχης καὶ λέγει τὰς εὐχὰς τῶν τριῶν ἀντιφώνων ὁμοῦ, λέγων καὶ τὰς ἐκφωνήσεις καθ' ἑαυτόν, Τὸ δὲ αὐτὸ τοῦτο ποιοῦσι καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς ἐν ᾧ ἴστανται τόπω²³. Εὐχὴ ἀντιφώνου Α΄. ... Καὶ μετὰ τὴν πλήρωσιν τῆς Συναπτῆς ἐκφωνεῖ ὁ ἱερεὺς· Ὅτι πρέπει Σοι πᾶσα δόξα, Καὶ οἱ μὲν ψάλλται ψάλλουσιν τὸ πρῶτον ἀντίφωνον²⁴, ὁ δὲ ἱερεὺς λέγει τὴν εὐχὴν²² τοῦ δευτέρου ἀντιφώνου ταύτην. Εὐχὴ ἀντιφώνου Β΄. ... Μετὰ δὲ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ πρώτου ἀντιφώνου, ποιεῖ ὁ διάκονος μικρὰν συναπτὴν· Καὶ ὁ ἱερεὺς ἐκφωνεῖ· Ὅτι Σὸν τὸ κράτος... . Καὶ μετὰ τὴν ἐκφώ-

²¹ Διατάξεις τῆς Θείας Λειτουργίας κατὰ τὰ Βατοπαιδινὰ Χειρόγραφα τοῦ ΙΔ΄ αἰώνα, ἐκδ. Ἱερὰ Μεγίστη Μονὴ Βατοπαιδίου, Ἅγιον Ὄρος 2019.

²² Φαίνεται ξεκάθαρα ἡ ἁρμονικὴ ταυτόχρονη παραλληλία ἱεροψάλτου-ιερέως, ἥτοι ὁ ἱεροψάλτης ψάλλει εἰς ἐπήκοον τοῦ λαοῦ, ἐνῶ ταυτόχρονα ὁ ἱερεὺς ἔνδον τοῦ ἱεροῦ βήματος ἀναγινώσκει μυστικῶς τὶς Μυστικὰς Εὐχές, ἥτοι οὐχὶ εἰς ἐπήκοον τοῦ λαοῦ. Ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ ἐστιάσῃ σὲ δύο πηγὰς ἤχου ταυτόχρονα. Ἄρα καὶ μόνο ὅτι ψάλλει ὁ ψάλτης τὴν στιγμήν ποὺ ὁ ἱερεὺς διαβάσει τὴν εὐχήν, ὅπως μᾶς λέει ἡ διάταξη, σημαίνει ὅτι ἡ Εὐχὴ εἶναι μυστικῶς, οὐχὶ εἰς ἐπήκοον τοῦ λαοῦ.

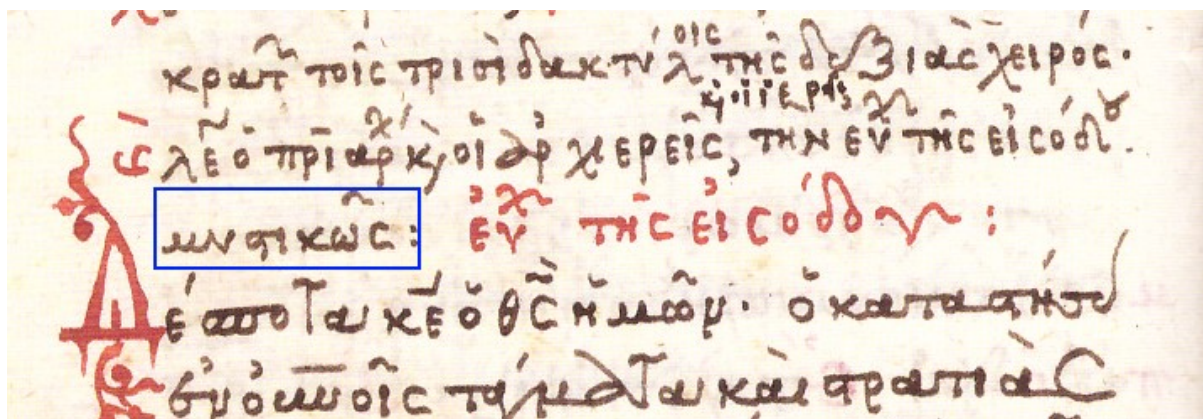
²³ Ἦτοι, ξεχωριστὰ ἕκαστος. Προφανῶς ἐγνώριζαν καὶ τὶς Εὐχές ἀπ' ἔξω.

²⁴ Οἱ ψάλλται ψάλλουσιν τὰ Ἀντίφωνα, ὅχι ὁ λαός.

νησιν, οἱ μὲν ψάλλται ψάλλουσι τὸ δεύτερον ἀντίφωνον²⁴, ὁ δὲ ἱερεὺς λέγει τὴν εὐχὴν τοῦ τρίτου ἀντιφώνου. Εὐχὴ ἀντιφώνου Γ'. ... Μετὰ δὲ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ β' ἀντιφώνου, πάλιν ὁ διάκονος· Ἦτι καὶ ἔτι... . Καὶ ὁ ἱερεὺς ἐκφωνεῖ· Ὅτι ἀγαθὸς... . Καὶ οὕτω ψάλλουσιν οἱ ψάλλται τὸ τρίτον ἀντίφωνον²⁴».

φ. 16β

«Καὶ λέγει ὁ Πατριάρχης καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς²⁵ καὶ οἱ ἱερεῖς τὴν εὐχὴν τῆς εἰσόδου μυστικῶς. Εὐχὴ τῆς Εἰσόδου. ...²⁶ ... ».

φ. 17β-18

«[Ὁ Πατριάρχης] λέγων καθ' ἑαυτόν· Κύριε, Κύριε, ἐπίβλεπον ἐξ οὐρανοῦ...».

φ. 18-18β

«Καὶ ἄρχονται οἱ ψάλλται τοῦ Τρισαγίου. Ὁ δὲ Πατριάρχης λέγει τὴν εὐχὴν ταύτην, λέγει δὲ καὶ τὴν ἐκφώνησιν αὐτῆς μυστικῶς²⁷. Εὐχὴ τοῦ Τρισαγίου Ὕμνου.».

²⁵ Ἦτοι, καὶ ὁ Πατριάρχης καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ἱερεῖς ξεχωριστά καὶ μυστικῶς ἕκαστος, ὡς καὶ ἀνωτέρω: «Τὸ δὲ αὐτὸ τοῦτο ποιοῦσι καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς ἐν ᾧ ἴστανται τόπω.»

²⁶ Παρατήρησε ὅτι στὴν Εὐχὴ τῆς Εἰσόδου ἡ ἐκφώνησις «Ὅτι πρέπει Σοι...» δὲν ἔχει «ἐκφώνως», ἄρα εἶναι μυστικῶς. Βλέπε καὶ παρακάτω Εὐχὴ τοῦ Τρισαγίου, φ. 18-18β.

²⁷ Μυστικῶς διευκρινίζει τὴν ἐκφώνησιν (καὶ φυσικὰ λείπει τὸ ἐκφώνως), ἐνῶ στὴν Εὐχὴ τῆς Εἰσόδου δὲν τὸ διευκρίνισε, ἀλλὰ ὑποννοεῖται ἀπὸ τὴν καὶ ἐκεῖ ἔλλειψη τοῦ ἐκφώνως, βλ. ὑποσ. 26.

φ. 19-19β

«Τελεσθείσης δὲ τῆς εὐχῆς καὶ τῆς ἐκφωνήσεως, ψαλλομένου τοῦ τρισαγίου τρις παρὰ τῶν ψαλτῶν, Εἶτα, οἱ μὲν ψάλλται λέγουσι τό Δόξα..., ὁ δὲ Πατριάρχης λαβὼν τὸ τρικέριν ἀπὸ τοῦ κανστρισίου, ποιεῖ αὐθις σταυροὺς τρεῖς ἄνωθεν τοῦ Εὐαγγελίου, ... καὶ λέγων καὶ τό· Κύριε, Κύριε, ἐπίβλεψον ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἴδε... .».

Βλέπουμε ὅτι ἡ Θεία Λειτουργία εἶναι μιὰ ἁρμονικὴ ταυτόχρονη παραλληλία μεταξὺ τῶν **μυστικῶς ἀναγινωσκομένων** Μυστικῶν Εὐχῶν (ἐνδον τοῦ βήματος), καὶ τῶν ψαλλομένων (ἔξω) παρὰ τῶν ψαλτῶν.

φ. 25β-26

«Ἄρχεται δὲ ὁ πρῶτος τῶν διακόνων· Εἵπωμεν πάντες· ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς... . **Τούτου δὲ λεγομένου, ὁ Πατριάρχης ... λέγει τὴν εὐχὴν ταύτην. Εὐχὴ τῆς ἐκτενοῦς ἱκεσίας·** Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ... ²⁸. **Ταύτης δὲ λεγομένης παρὰ τοῦ Πατριάρχου, ὁ διάκονος λέγει τὰ λοιπὰ τῆς ἐκτενῆς**²⁹. Ἔτι δεόμεθα ...».

φ. 26β-27

«Ἄρχεται δὲ ὁ δεύτερος [διάκονος] ἐν τῷ ἄμβωνι· Εὐξασθε, οἱ κατηχούμενοι, τῷ Κυρίῳ... τῷ Κυρίῳ κλίνατε. **Τούτων δὲ λεγομένων, ὁ Πατριάρχης λέγει τὴν εὐχὴν ταύτην**^{29,29}. **Εὐχὴ κατηχουμένων, πρὸ τῆς ἁγίας ἀναφοράς**».

φ. 27β

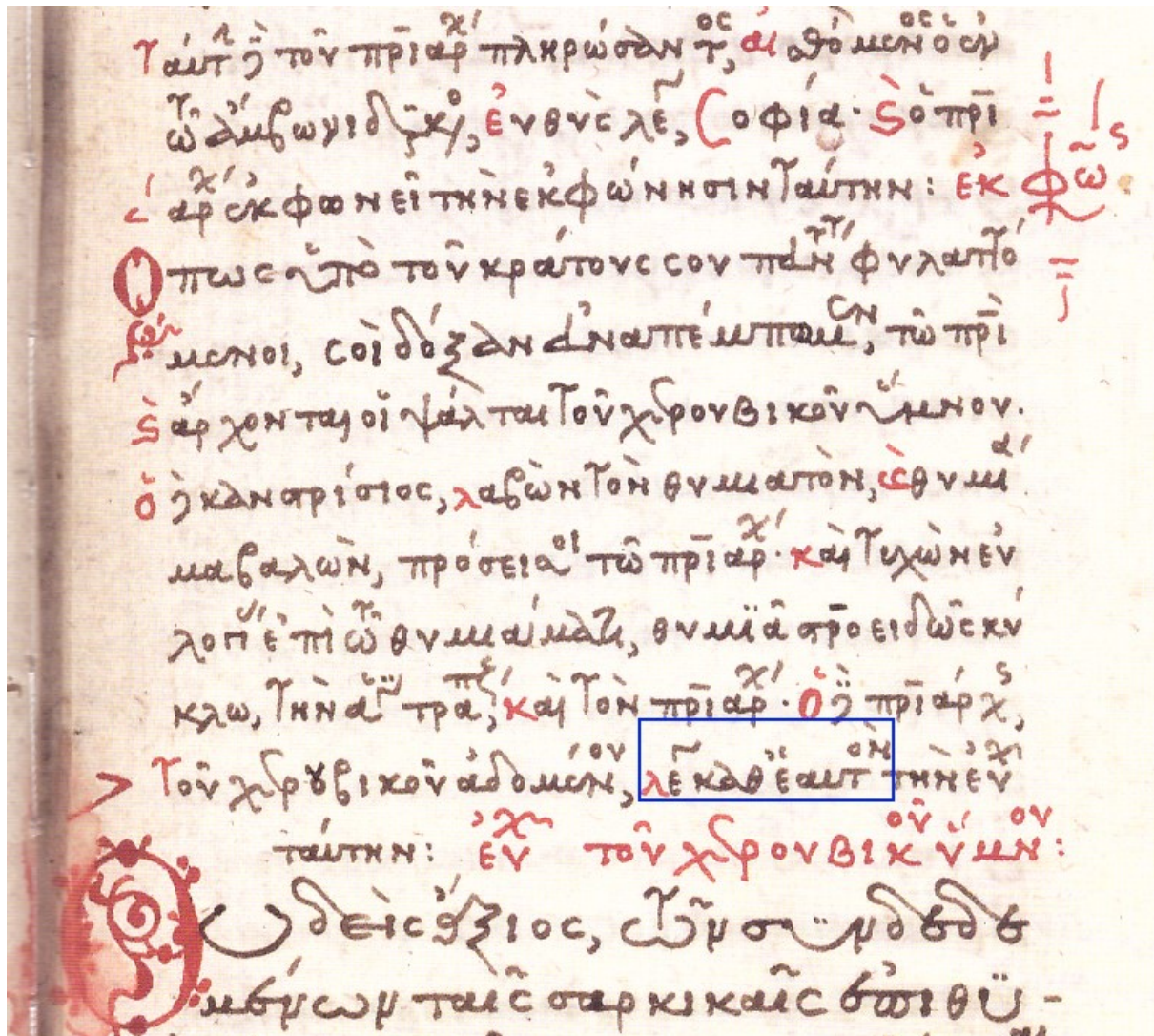
«Ἄρχεται δὲ ὁ τρίτος [διάκονος]· Ὅσοι κατηχούμενοι, προέλθετε, **Ταῦτα δὲ λέγοντος τοῦ διακόνου, οἱ ἐν τῷ βήματι διάκονοι ὑφαπλοῦσι τὸ εἰλητόν. Ὁ δὲ Πατριάρχης λέγει τὴν εὐχὴν ταύτην**²⁹. Εὐχὴ πιστῶν α' .»

²⁸ Τὴν Εὐχὴν τὴν λένε καὶ πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι (ἐπισημαίνεται στὸ περιθώριο), βλ. ἐπίσης ὑποσ. 23.

²⁹ Φαίνεται ξεκάθαρα ἡ **ἁρμονικὴ ταυτόχρονη παραλληλία** ἱεροψάλτου-ἱεροδιακόνου καὶ Πατριάρχου (ἢ ἱερέως). Οἱ μὲν πρῶτοι ἔξω τὰ ψαλλόμενα καὶ τὶς Αἰτήσεις εἰς ἐπήκοον τοῦ λαοῦ, ὁ δὲ Πατριάρχης (ἢ ὁ ἱερέας) ἐνδον τοῦ Βήματος **μυστικῶς** τὰς Μυστικὰς Εὐχὰς. Γιατὶ μυστικῶς; **Γιατὶ ἄλλιῶς θὰ γίνεи χάβρα Ἰουδαίων.** Ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ ἐστιάσει σὲ δύο πηγὲς ἤχου ταυτόχρονα, **ὅταν σύμφωνα μὲ τὴν διάταξη οἱ δύο πηγὲς πρέπει νὰ ἐνεργήσουν ταυτόχρονα καὶ παράλληλα.**

φ. 29

«Καὶ ἄρχονται οἱ ψάλλται τοῦ Χερουβικοῦ Ὑμνου. ... Ὁ δὲ Πατριάρχης, τοῦ Χερουβικοῦ ἁδομένου, λέγει καθ' ἑαυτὸν³⁰ τὴν εὐχὴν ταύτην. Εὐχὴ τοῦ Χερουβικοῦ Ὑμνου... Οὐδεὶς ἅγιος.... Ταύτην οὖν τελέσας ὁ Πατριάρχης, Ὑποστρέφων δέ, λέγων καθ' ἑαυτὸν³⁰ τὸ Χερουβικόν, τρεῖς προσκυνῶν ἐν τῷ λέγειν αὐτό».

³⁰ Τὸ «καθ' ἑαυτὸν» εἶναι ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ εἶναι μετὰ τὸ «μυστικῶς», ἀφοῦ καὶ ταυτόχρονα οἱ ψάλλτες ψάλλουν εἰς ἐπήκοον τοῦ λαοῦ ὅπως μᾶς λέει ἡ διάταξη. Ἐπίσης φαίνεται καὶ ἀργότερα ποῦ ὁ Πατριάρχης «λέγων καθ' ἑαυτὸν τὸ Χερουβικόν». Βλ. Εὐχολόγιον 1622, καὶ συνέκρινε τίς σελίδες κδ', λγ' «τοῦ Χερουβικοῦ ἁδομένου».

φ. 33β

[Παρεμβάλλεται στο Χειρόγραφον ἢ τοῦ πρεσβυτέρου χειροτονία· Καὶ μετὰ τὴν ἐκφώνησιν, λέγει ὁ πρωτοπαπᾶς λεπτῇ φωνῇ, ὅσον ἀκούειν τοὺς παρόντας πρεσβυτέρους καὶ ἀποκρίνεσθαι, τὰ διακονικὰ ταῦτα· Ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν...]

φ. 35-36β

«ὁ ἐν τῷ ἄμβωνι διάκονος, ... λέγων ταῦτα· Πληρώσωμεν τὴν δέησιν.... **Τούτων δὲ λεγομένων παρὰ τοῦ διακόνου, ὁ Πατριάρχης λέγει τὴν εὐχὴν ταύτην**²⁹. Εὐχὴ προσκομιδῆς, ...· Κύριε, ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ,... . Καὶ εὐθὺς ἐκφωνεῖ ὁ Πατριάρχης· Διὰ τῶν οἰκτιρμῶν ...».

φ. 37-37β

«**Ὁ δὲ Πατριάρχης κλινόμενος ἐπεύχεται**· Ἄξιον καὶ δίκαιον... πτερωτά. Καὶ ἐκφωνεῖ ὁ Πατριάρχης· Τὸν ἐπινίκιον ὕμνον...».

φ. 37β-39

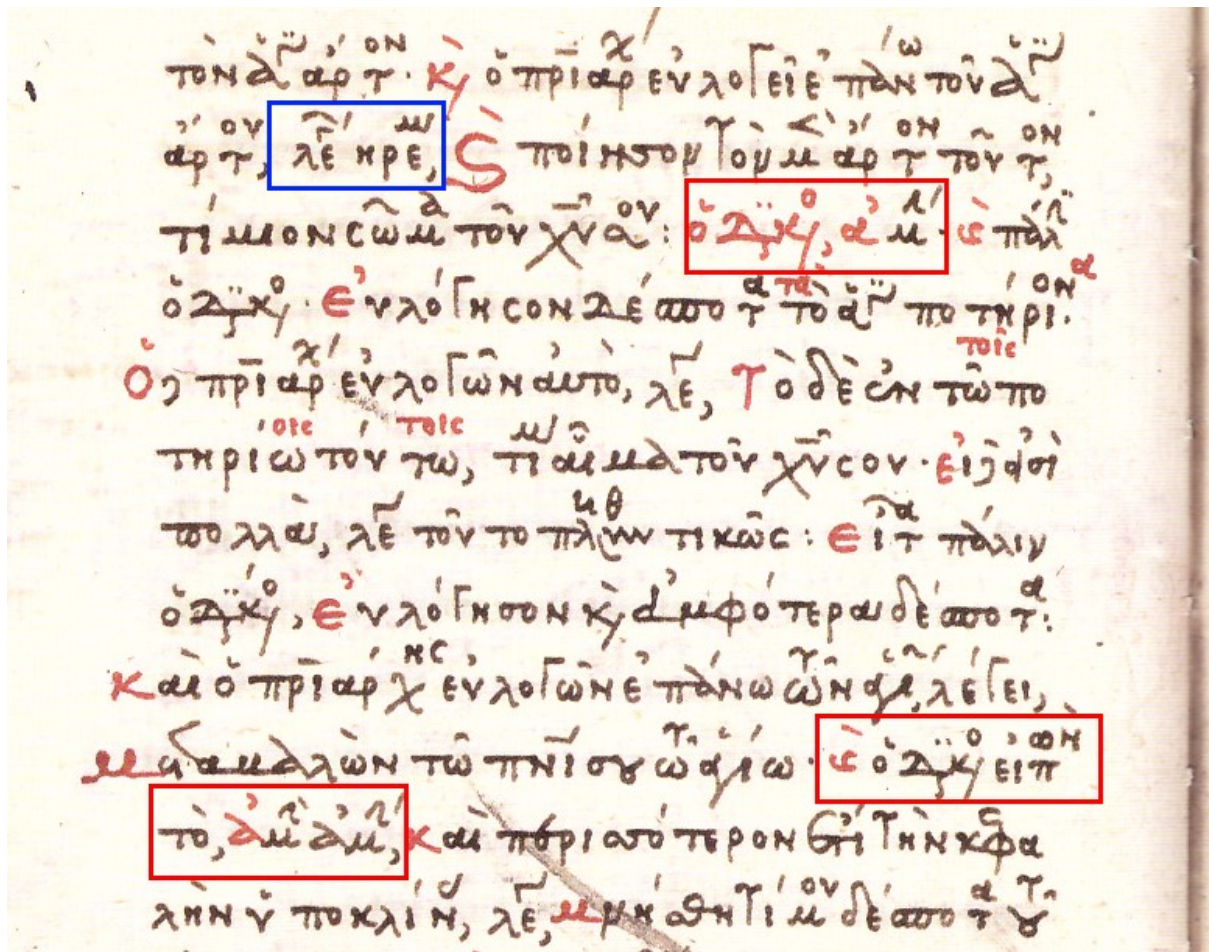
«**Ὁ δὲ Πατριάρχης κλινόμενος ἐπεύχεται**· Μετὰ τούτων καὶ ἡμεῖς... εἰπὼν. Καὶ ἐκφωνεῖ· Λάβετε, φάγετε, ... εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. **Ὁ Πατριάρχης μυστικῶς**· Ὁμοίως καὶ τὸ ποτήριον..., λέγων· **Καὶ ἐκφωνεῖ**³¹. Πίετε ἐξ αὐτοῦ... . **Ὁ Πατριάρχης κλινόμενος ἐπεύχεται**· Μεμνημένοι τοίνυν... παρουσίας· Καὶ ἐκφωνεῖ· Τὰ Σὰ ἐκ τῶν Σῶν.... Καὶ πάλιν **κλινόμενος ἐπεύχεται**· Ἔτι προσφερόμεν Σοι ... ».

φ. 39β

«Καὶ ὁ Πατριάρχης εὐλογεῖ ἐπάνω τοῦ Ἁγίου Ἄρτου, λέγων **ἡρέμα**³². Καὶ ποιήσον **Ὁ διάκονος· Ἀμήν.** Καὶ ὁ Πατριάρχης εὐλογῶν ἐπάνω τῶν Ἁγίων λέγει· Μεταβαλὼν... . Καὶ **ὁ διάκονος εἰπὼν τό· Ἀμήν, ἀμήν,** ... ».

³¹ Γιατί ἐκφώνως στὸ τέλος τῆς Εὐχῆς; Γιὰ νὰ ἀκουστεῖ στὸν ἱεροψάλτη/λαό, νὰ πεῖ τὸ Ἀμήν. Ἄρα τὸ πρὸ τοῦ ἐκφώνως εἶναι **μυστικῶς**.

³² Γιατί ἡρέμα; Γιὰ νὰ ἀκουστεῖ μέχρι τοὺς γύρω τῆς Ἁγίας Τραπέζης λειτουργούς.

φ. 40-40β

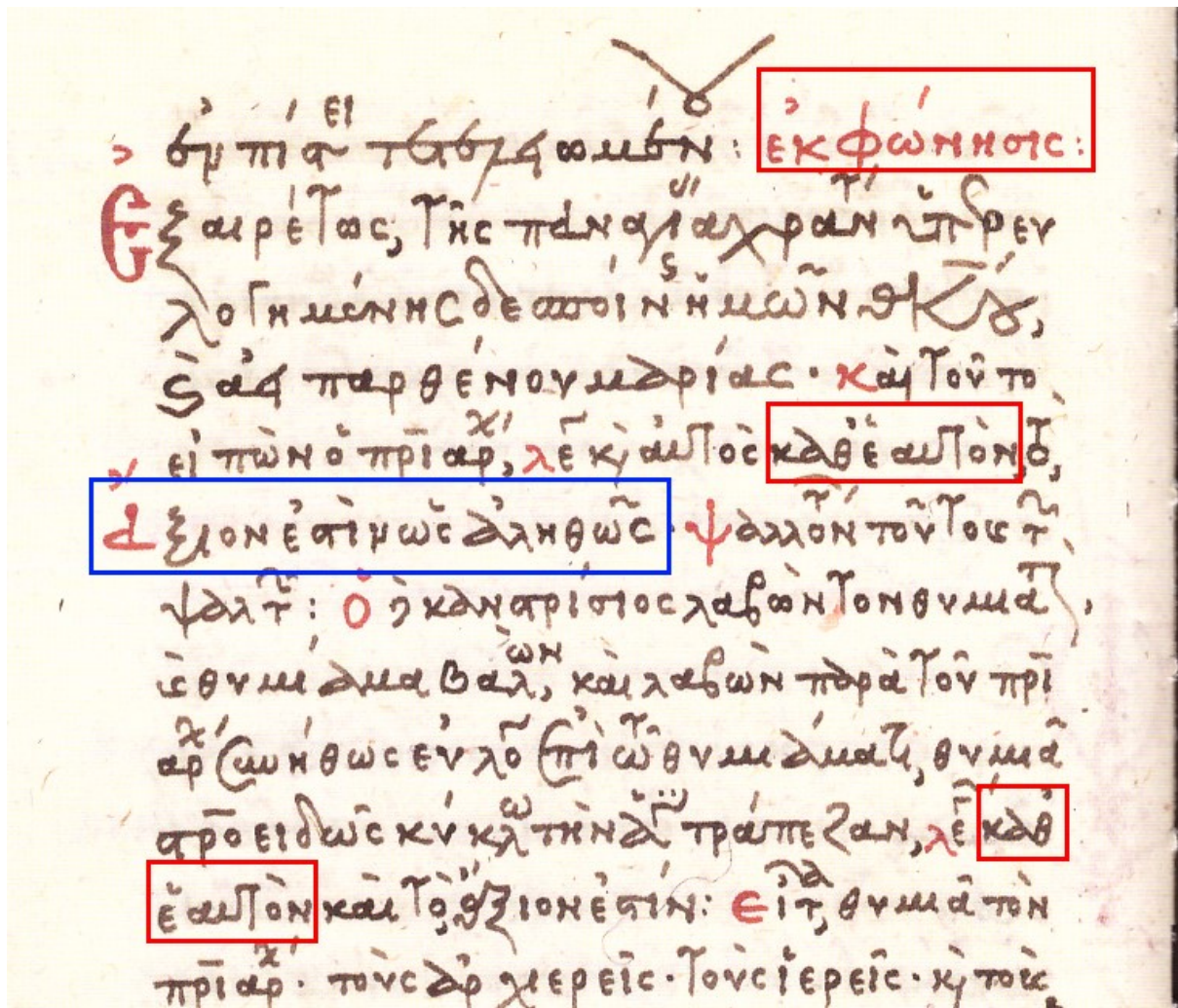
«[Παρεμβάλλεται στο Χειρόγραφον ἢ τοῦ πρεσβυτέρου χειροτονία· Ὁ δὲ [χειροτονηθεὶς πρεσβύτερος] ..., εὐχόμενος καθ' ἑαυτὸν³³ αὐθις καὶ λέγων τό· Ἐλέησόν με ὁ Θεός... Ὁ δὲ Πατριάρχης αὐθις κλινόμενος ἐπεύχεται· Ὡστε γενέσθαι... τετελειωμένου. Ἐκφώνησις³⁴· Ἐξαιρέτως τῆς Παναγίας, Καὶ τοῦτο εἰπὼν ὁ Πατριάρχης λέγει καὶ αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν τό· **Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς³⁵**... ψαλλόντων τοῦτο καὶ τῶν ψαλτῶν. ... Ὁ δὲ κανστρίσιος, λαβὼν τὸν θυμιατόν λέγων καθ' ἑαυτὸν καὶ τό· Ἄξιόν ἐστιν...».

Ὅσοι εἶναι στὸ ἱερόν, λένε, καθ' ἑαυτόν! Ἄρα μυστικῶς, ψαλλομένου ὑπὸ τῶν ψαλτῶν τὸ Ἄξιόν ἐστιν.

³³ Ἄρα τὸ καθ' ἑαυτὸν = μυστικῶς πρὸς τρίτους.

³⁴ Γιατὶ ἐκφώνως στὸ τέλος τῆς Εὐχῆς; Για νὰ ἀκουστεῖ στοὺς ψάλτες νὰ ψάλλουν τὸ Ἄξιόν ἐστιν. Ἄρα τὸ πρὸ τῆς ἐκφωνήσεως εἶναι **μυστικῶς**.

³⁵ Οἱ τάλανες οἱ ἄνθρωποι, ἀντὶ νὰ παρακαλοῦμε τὴν Παναγία, εἰσηγοῦνται νὰ βγεῖ τὸ Ἄξιόν ἐστιν ἀπὸ τὴν Λειτουργία!

φ. 41

«Καὶ μνημονεύει ἐνταῦθα ὧν βούλεται κεκοιμημένων κατ' ὄνομα **μυστικῶς**, ...».

Ἦτοι, οὐχὶ μόνον εἰς ἐπήκοον τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ οὐχὶ εἰς ἐπήκοον καὶ τῶν ἐν τῷ Βήματι.

φ. 41β

«λέγει εἰς τῶν διακόνων ἐνδοθεν τοῦ βήματος **μεγαλοφώνως**³⁶. Καὶ ὧν ἕκαστος κατὰ διάνοιαν...».

³⁶ Μεγαλοφώνως, ἥτοι ἐκφώνως, εἰς ἐπήκοον τοῦ λαοῦ.

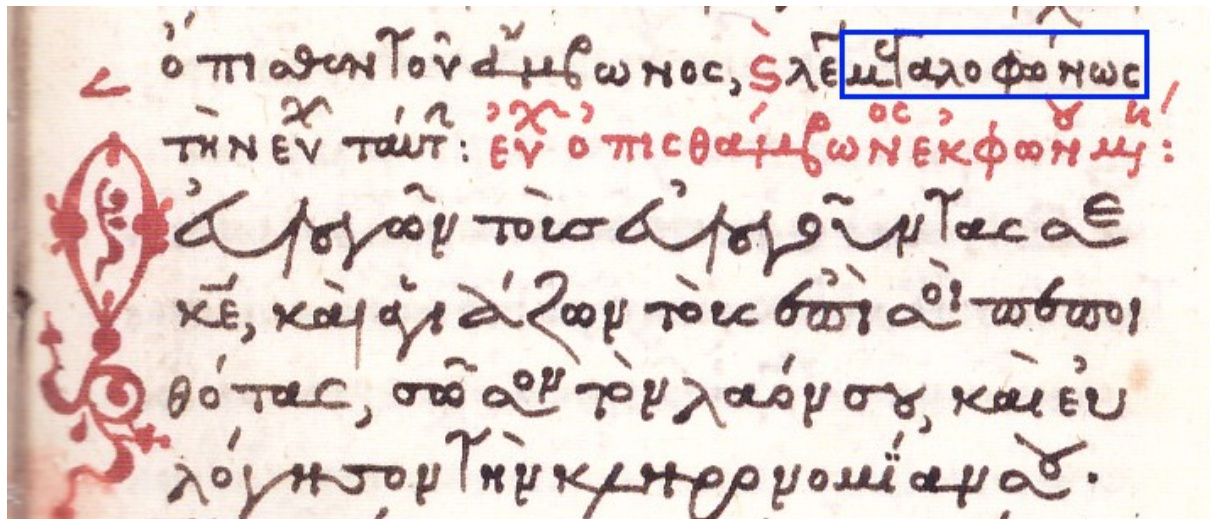
φ. 42-42β

«Ὁ δὲ Πατριάρχης αὖθις ἐπεύχεται· Μνήσθητι, Κύριε, ... ἐξαπόστειλον. Καὶ μνημονεύει ὧν βούλεται ζώντων **μυστικῶς, καὶ οὕτως ἐκφωνεῖ**· Καὶ δὸς ἡμῖν ...».

Ξεκάθαρη ἡ ἀντίθεσις **μυστικῶς - ἐκφώνως**.

φ. 52

«...καὶ λέγει **μεγαλοφώνως τὴν εὐχὴν ταύτην**. Εὐχὴ ὀπισθάμβωνος ἐκφωνουμένη· Ὁ εὐλογῶν τοῦ εὐλογοῦντάς Σε, Κύριε, ...».

Γιατὶ χρειάζεται νὰ προσδιορίσει ὅτι αὐτὴ ἡ Εὐχὴ θὰ εἰπωθεῖ **μεγαλοφώνως**;

Γιατὶ προσδιορίζει τὴν Εὐχὴν τὰδε, ὡς **Εὐχὴ τὰδε ἐκφωνουμένη**;

Διότι οἱ Μυστικὲς Εὐχὲς λέγονται **μυστικῶς**, ἥτοι οὐχὶ εἰς ἐπήκοον τοῦ λαοῦ, ἐκτὸς καὶ ἂν ἀναγράφεται ῥητῶς πρὸς ἐκφώνησιν.

Ἀξίζει νὰ τονίσουμε ὅτι τὸ **μυστικῶς**, ἄνευ μικροφώνου, καὶ εἰς τὸν ναὸν **τῆς Ἀγίας Σοφίας, καὶ παρουσία Πατριάρχου**, ἔχει βαρύνουσα βαρύτητα. Ἄν εἶναι **μυστικῶς** στὴν Ἀγία Σοφία (καὶ ἄνευ μικροφώνων), τότε ἀκόμη καὶ σὲ Μητροπολιτικοὺς Ναοὺς τῆς Ἑλλάδος, πρέπει νὰ εἶναι ἄκρα **μυστικῶς** (καὶ μὲ κλειστὰ τὰ μικρόφωνα τοῦ Ἱεροῦ).